

Моніторинг роботи митниці очима бізнесу – 2024

Оксана Кузяків, Євген Ангел, Ірина Федець, Дарія Шаповалова, Влад Баськов (усі ІЕД)

Київ, 4 березня 2025

9-те Щорічне опитування: теми

Як бізнес оцінює ефективність роботи митниці та потребу у реформах

Як бізнес оцінює роботу митниці за останній рік

Як змінилася ефективність роботи митниці за рік

Як бізнес оцінює різні види контролю

Які найбільші проблеми в роботі митниць

Як бізнес оцінює різні аспекти роботи митниць

Які кількісні та якісні оцінки тривалості процедур ЗЕД

Яких результатів бізнес очікує від реформи митниці

Що думає бізнес про «контрабанду» / «сірий імпорт»

Наскільки активно бізнес бере участь у роботі бізнес-асоціацій

Звідки підприємства беруть інформацію

Чи користується бізнес платформою «Дія.Бізнес»

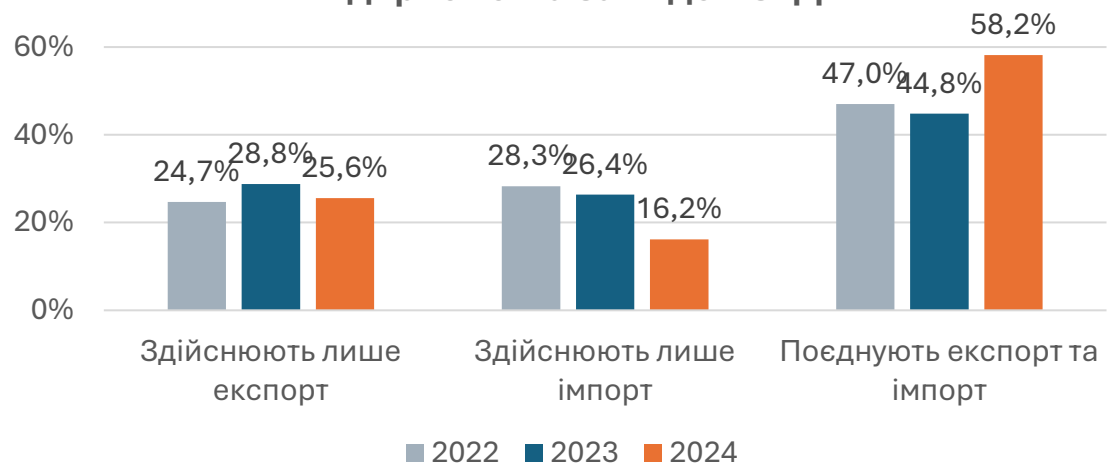

Кого було опитано: Вибірка

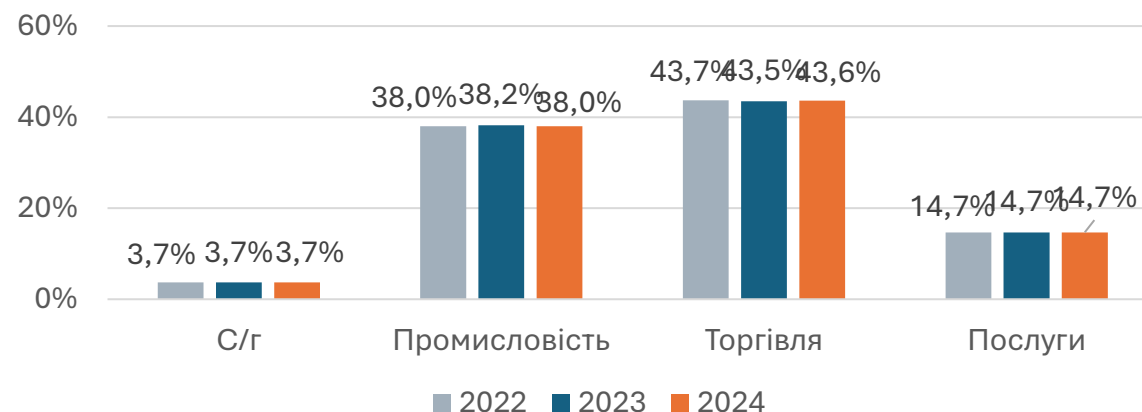

Вибірка: підприємства, опитані у 2024 році

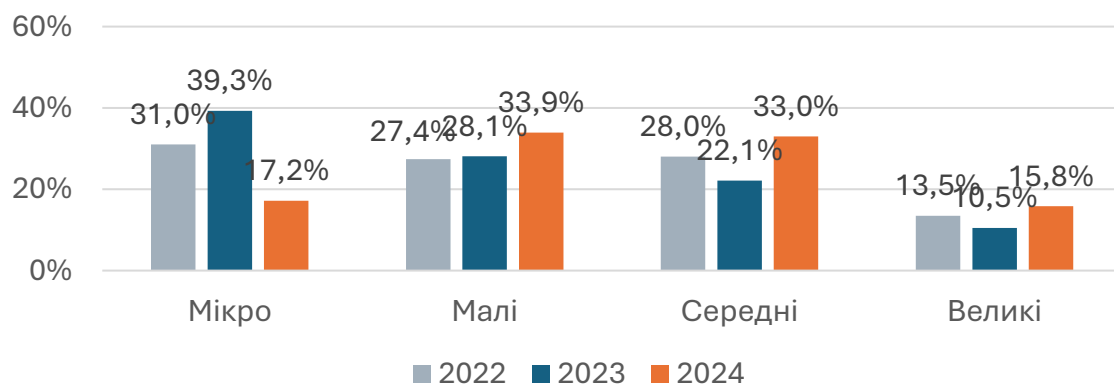
Підприємства за видом ЗЕД

Підприємства за сектором

Підприємства за розміром

Примітка: Дані зважено за сектором підприємств

- У 2024 році було опитано 344 підприємства, що займаються експортом та/або імпортом
- Як і в 2022-2023 роках, щоб галузева структура вибірки 2024 року відповідала структурі 2021 року, дані було зважено
- Порівняно з 2023 роком зросла частка малих, середніх та великих підприємств, тоді як частка мікропідприємств зменшилася (зважені дані)

Головне 1

Індекс сприйняття роботи митниці бізнесом (СРМ), який ґрунтується на оцінках ефективності та потребах у реформах, становить 0,30, на шкалі, де -1 це погано, а +1 добре. Хоча значення дещо зменшилось порівняно до 2023 року (0,32), аналіз його складових свідчить не стільки про погіршення, скільки про зростання очікувань бізнесу щодо реформ.

У 2024 році **оцінки ефективності та потреби у змінах на митниці змінилися** за рахунок зменшення частки представників підприємств, які вважають, що митниця ефективна та не має потреби у змінах, та збільшення частки тих, хто вважають митницю в загальному ефективною, але такою, що потребує змін. Частка останніх підвищилася до найбільшого рівня з 2016 року (66,5%), тоді як частка перших скоротилася до найменшого рівня з 2016 року (10,1%). Отже, ймовірно частина, тих, хто вважав, що митниця ефективна і не потребує змін змінила думку на менш категоричну, що «митниця в загальному є ефективною, але такою, що потребує змін».

Оцінки різних зацікавлених сторін різняться – експортери, великі підприємства оцінюють роботу митниці вище, натомість імпортери – гірше. Підприємства, що експортують та імпортують товари **залізничним транспортом**, оцінюють **ефективність** роботи митниці **краще**, ніж ті, що користуються автомобільним.

Головне 2

Черги на кордоні залишаються на 1-му місці в списку проблем у роботі митниц на думку опитаних експортерів та імпортерів, але важливість цієї проблеми зменшилась порівняно з 2023 роком. Це свідчить, що заходи з врегулювання черг на кордоні, зокрема **запровадження Е-Черги** має **позитивний результат**.

2-ге місце за проблемою «**недостатня прозорість та відкритість** у роботі митних органів», а **3-тє місце** займає «**недосконалість митного законодавства**».

Говорячи про **недосконале митне законодавство**, більшість опитаних пов'язує це з **неузгодженістю (на їх думку) норм вітчизняного законодавства з європейськими нормами**, сюди ж відноситься, на думку опитаних, **неоднакове застосування** цього законодавства і можливості для **суб'єктивного трактування норм**

Важливість **корупції**, як проблеми на митниці, **зменшилася** у 2024 році порівняно з 2023 роком, показник наближається до довоєнного рівня.

У 2024 році підприємства оцінили середню **частку «сірого імпорту»** на рівні **11,6%**, що є **найнижчим показником** за всі роки спостережень. Цей **показник** продовжує **зменшуватися 5 хвиль** опитування **підряд** (зокрема було 13,4% у 2023 році, 17,3% у 2022 та 21,1% у 2021 році).

Головне 3

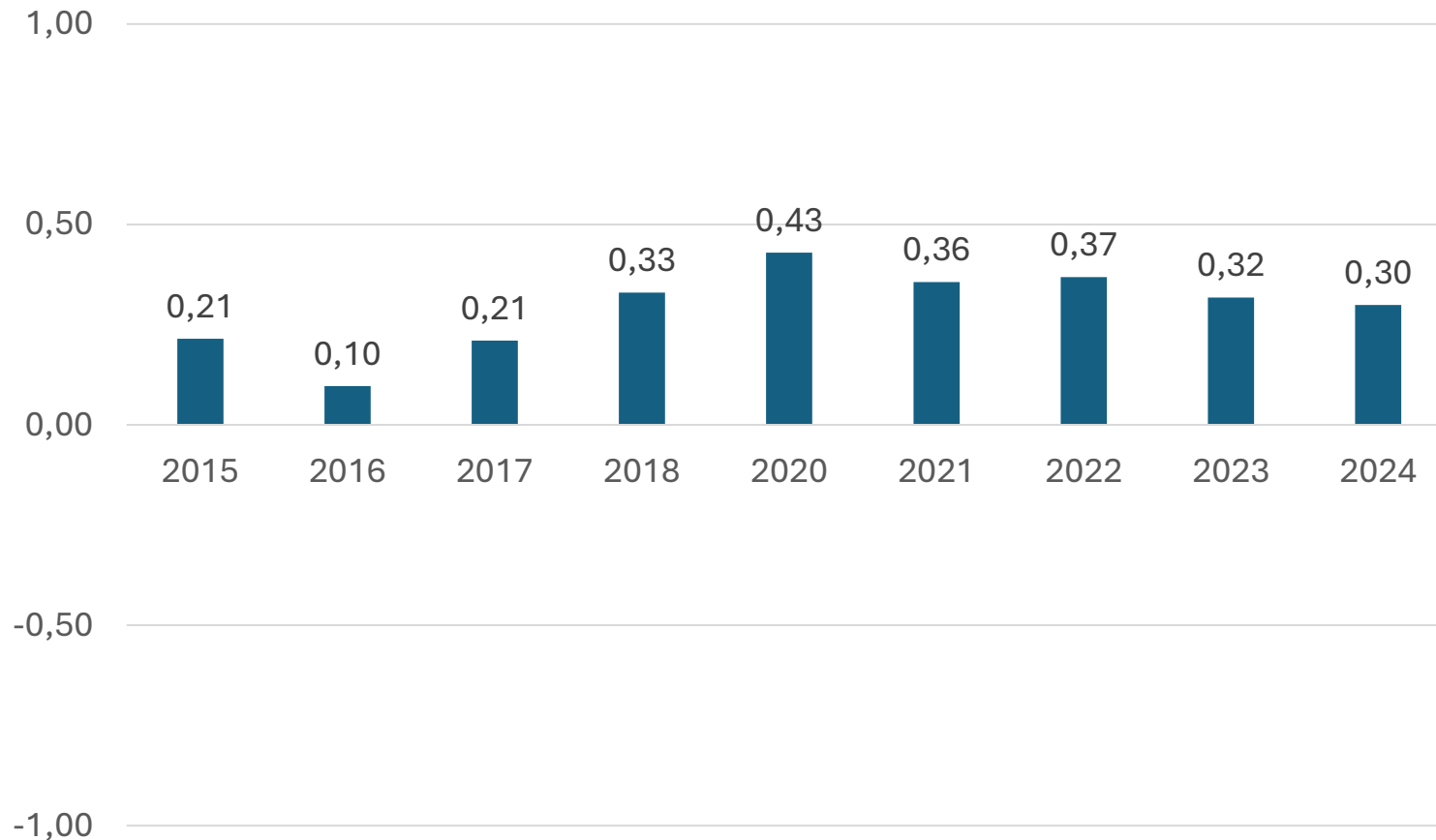
У 2024 році основними **очікуваними результатами реформ** на митниці стали б

- (1) зменшення часу при проходженні митних процедур
- (2) зменшення фінансових витрат при проходженні митних процедур
- (3) автоматизація процедур
- (4) покращення технічного оснащення митниці
- (5) зменшення рівня корупції
- (6) посилення безпекових функцій митниці

Реформа у митній сфері очима бізнесу

Індекс сприйняття роботи митниці бізнесом (CRM)

- **Індекс сприйняття роботи митниці бізнесом за результатами 2024 року склав **0,30** на шкалі від -1 до 1**
- **Значення індексу дещо знизилося з 2023 року, коли він складав 0,32**
- **Це відображає збільшення запиту на реформування митниці з боку бізнесу**

Оцінка роботи митниці: що стоїть за індексом CRM

Оцінка ефективності роботи митниці, 2024 та 2023 роки

- У 2024 році % опитаних, які вказали, що робота митниці **у цілому ефективна, але вимагає деяких змін** збільшилася з 62,4% в 2023 до 66,5% у 2024.

НАТОМІСТЬ

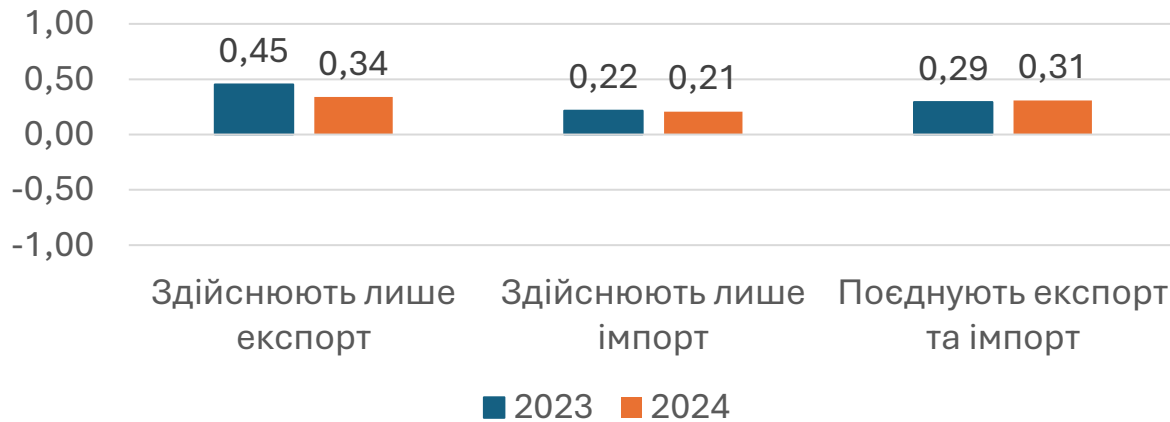
- % тих, хто вважає митницю **ефективною і такою, що не потребує змін**, зменшився з 14,2% у 2023 та 10,1% у 2024.

ВОДНОЧАС

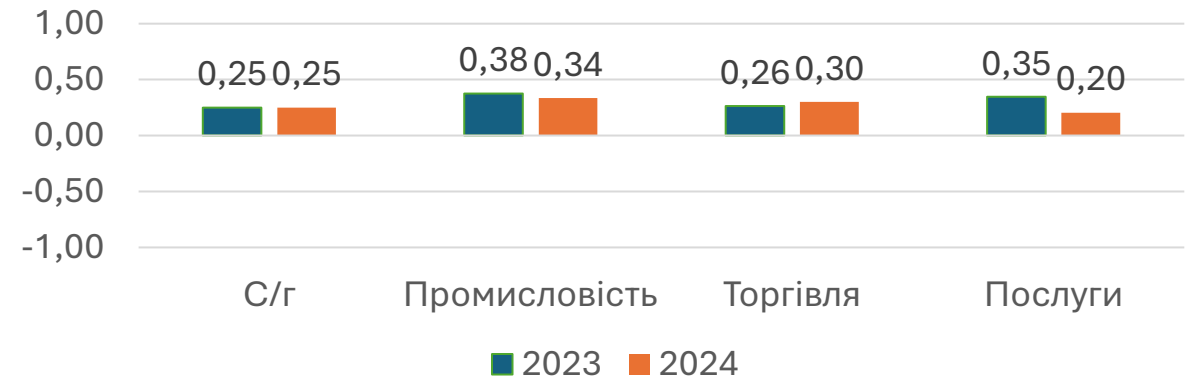
- % тих, хто говорять, що митниця **неефективна, але масштабні реформи можуть покращити ситуацію**, та тих, хто вважає, що **митниця потребує повної заміни**, практично не змінились

Індекс CRM: порівняння за типами підприємств

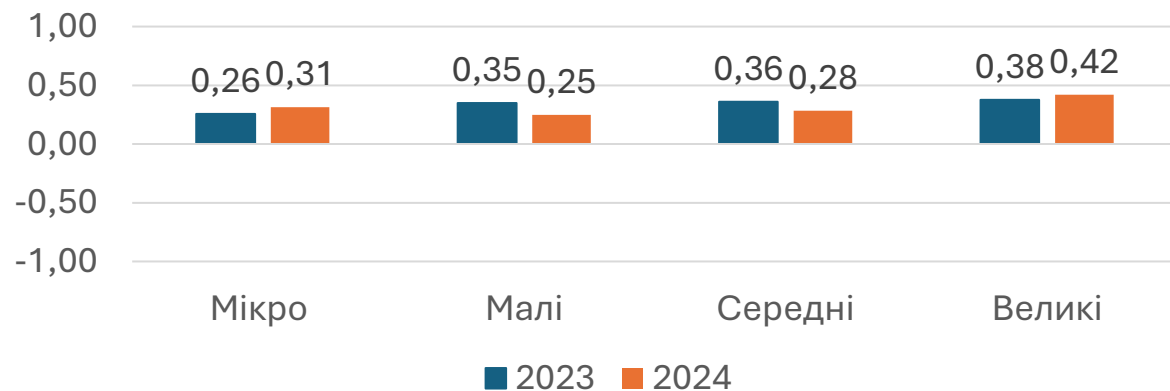
Індекс CRM за видом ЗЕД

Індекс CRM за сектором

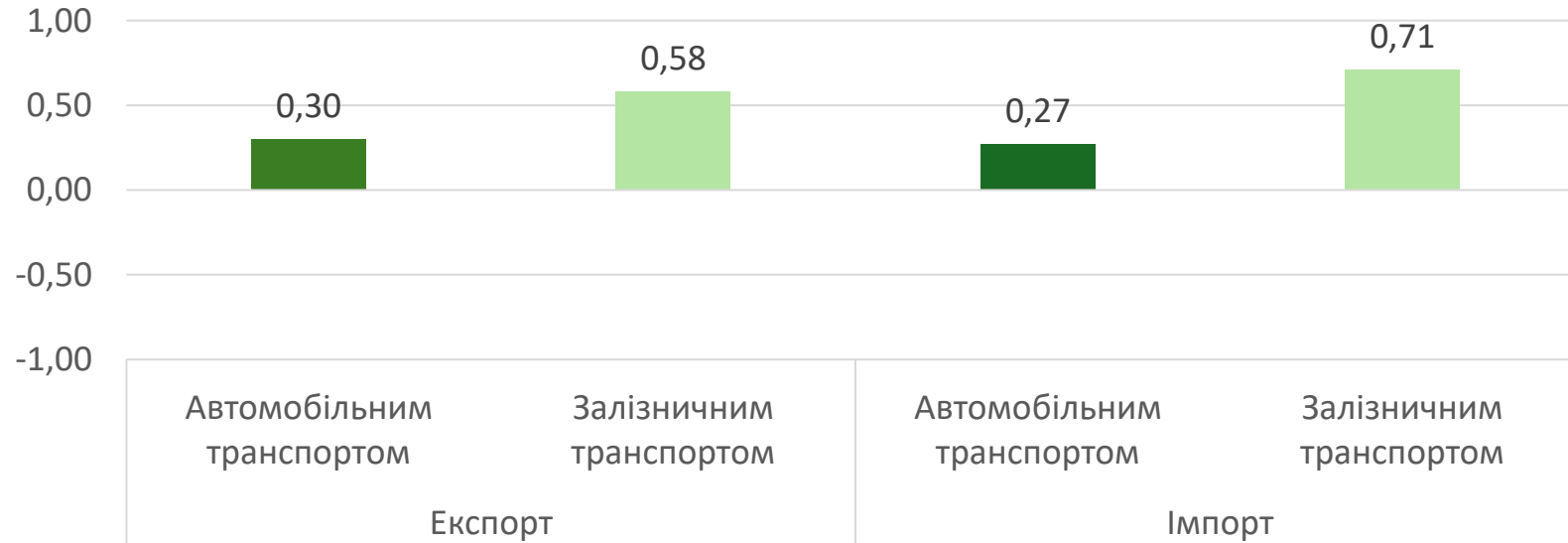

Індекс CRM за розміром

- Підприємства-експортери та ті, які експортують та імпортують, оцінюють ефективність роботи митниці краще порівняно з імпортерами. Вони також частіше вважають, що митниця ефективна та не потребує змін
- Оцінки роботи митниці **нижчі** серед **МСП** ніж серед великого бізнесу
- **Логістичні компанії** («послуги» на графіках) гірше оцінюють роботу митниці порівняно з іншими галузями

Індекс CRM: порівняння за видом транспорту

- Підприємства, що експортують та імпортують товари **залізничним транспортом, оцінюють** ефективність роботи митниці **краще**, ніж ті, що користуються автомобільним транспортом для зовнішньої торгівлі.

Проблеми у роботі митниць

- **Черги на кордоні** – головна проблема (48,8% опитаних), але її значущість суттєво знизилася (67,7% у 2023 році).
- **Недостатня прозорість митних органів** стала другою за важливістю проблемою (43,8%), піднявшись із 4-го місця у 2023 році (36,4%).
- **Недосконале митне законодавство** (37,6%) бізнес пов’язує з неузгодженістю з нормами ЄС, неоднаковим застосуванням правил та можливістю їх суб’єктивного трактування.
- **Корупція** опустилася на 4-те місце (30,3% у 2024 році проти 38,4% у 2023 році), поступово повертаючись до довоєнного рівня (24,7% у 2021 році).
- Зменшилася актуальність **недостатньої спроможності пунктів пропуску** (з 39,3% у 2023 до 28,5 у 2024)

Оцінка роботи митниці у 2024 році

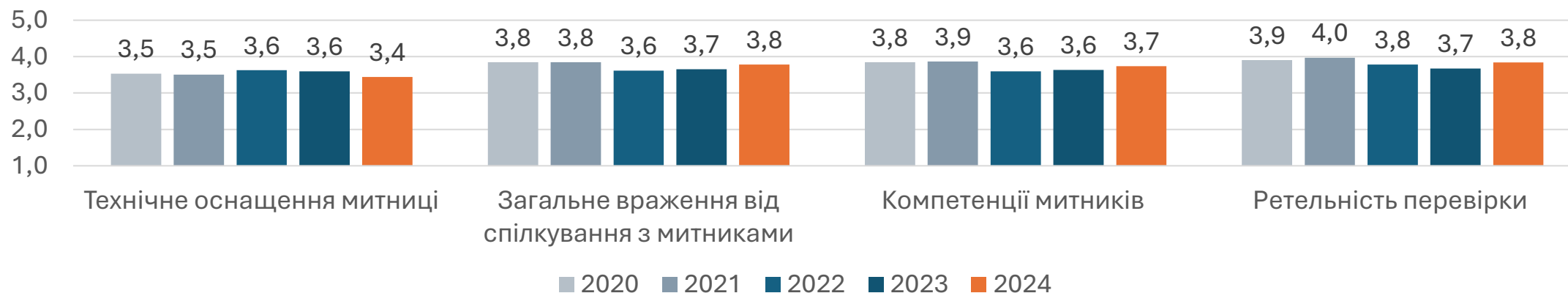
Середня оцінка роботи митниці та баланс оцінок змін у 2024 році

- 47,7% респондентів оцінили роботу митниці **добре та відмінно**. 6,3% поставили **низькі оцінки**.
- **Середня оцінка роботи митниці** склала 3,5 бала у 2024 році. Це дещо вище, ніж у 2023 році (3,4), але нижче ніж раніше: у 2020 році середня оцінка роботи митниці склала 3,6 балів, у 2021 – 3,7, а у 2022 році – 3,6.
- 68,9% опитаних вважають, що **ефективність** роботи митниці **не змінилася** порівняно з аналогічним періодом у 2023 році. 9,8% вважають, що робота митниці погіршилась, а 16,4% – що покращилась.
- **Баланс між позитивними та негативним оцінками змін став позитивним** (становить 6,7 в. п.), тоді як в перші 2 «воєнні» роки був негативним (-5,2 у 2022 та -7,1 у 2023)

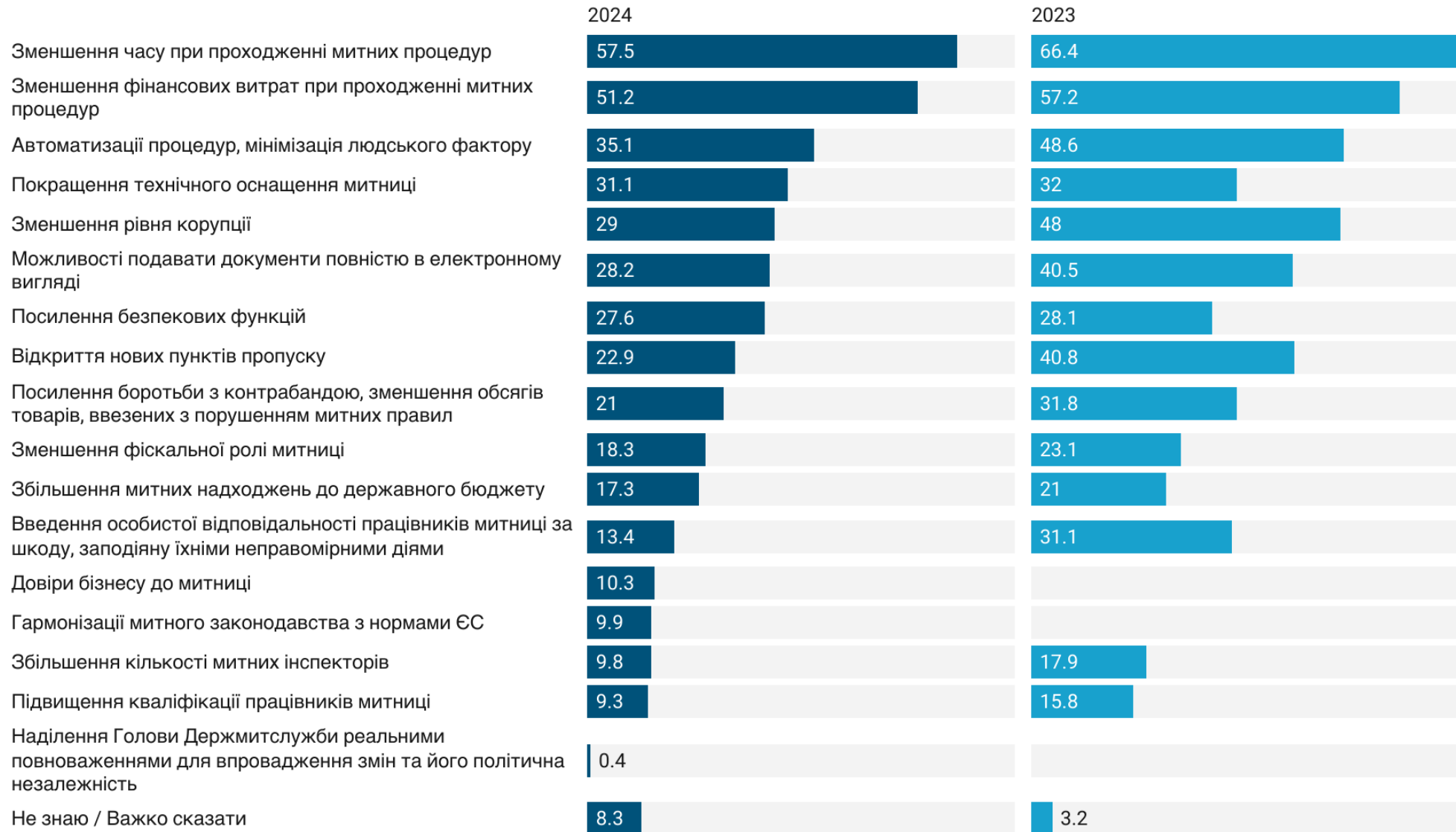
Оцінка окремих аспектів роботи митниці

Середня оцінка окремих аспектів роботи митниці (від 1 до 5 балів), бали

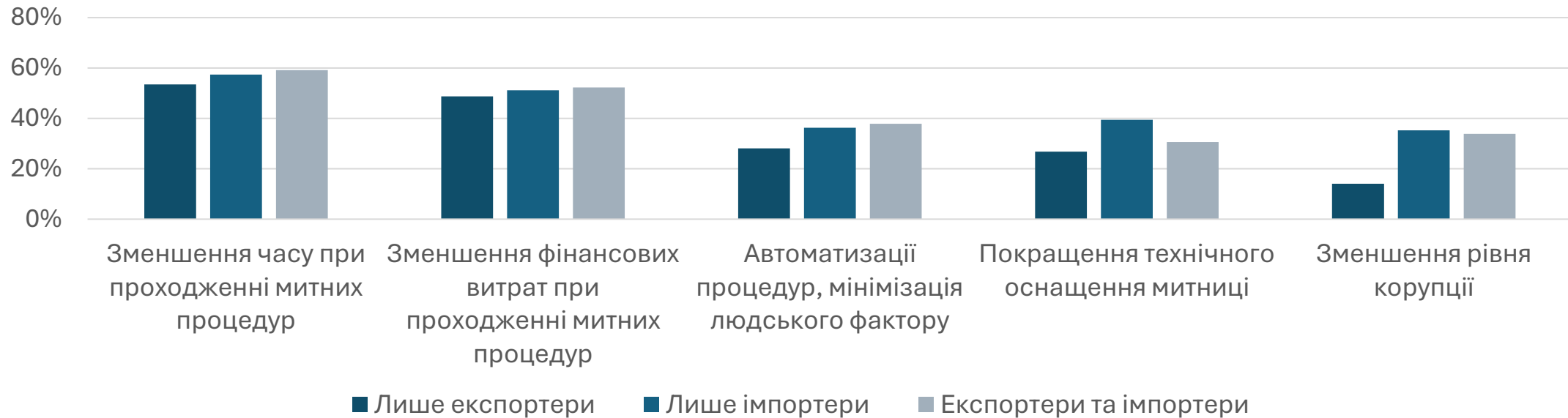
- Оцінки здійснені на **шкалі від 1 до 5**, де 1 – негативна оцінка, 5 – позитивна. У 2024 році підприємства оцінили такі аспекти роботи митниці, як загальне враження від спілкування з митниками, компетенції митників та ретельність перевірки на митниці, в середньому на 3,7-3,8 бала з п'яти
- **Технічне оснащення** митниці було оцінено **гірше** – в середньому на 3,4 бала
- **Оцінки покращилися для всіх** аспектів роботи митниці, **окрім технічного оснащення**, де оцінка зменшилася
- Бізнес, який імпортує або експортує **залізничним транспортом**, оцінив **усі аспекти** роботи митниці **краще**, ніж той, який імпортує або експортує за допомогою автомобільного транспорту

Очікування бізнесу від реформи митниці

Очікування бізнесу від реформи митниці

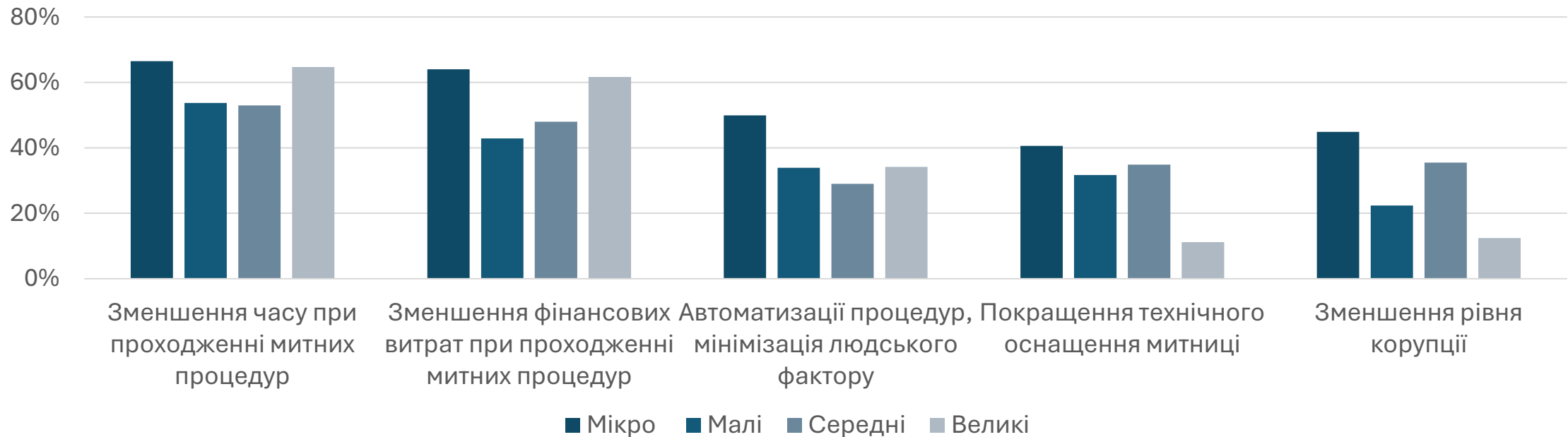
ОСНОВНІ ОЧІКУВАННЯ ЗА ВИДОМ ЗЕД (2024)

- Представники підприємств, які **поєднують експорт та імпорт**, особливо часто говорять про скорочення часу проходження митних процедур та зменшення фінансових витрат бізнесу при проходженні цих процедур.
- Особливо помітною є різниця у згадках такого пріоритету, як **зменшення корупції на митниці**, якому виключно імпортери приділяють значно більшу увагу, ніж підприємства з експортом.

Очікування бізнесу від реформи митниці

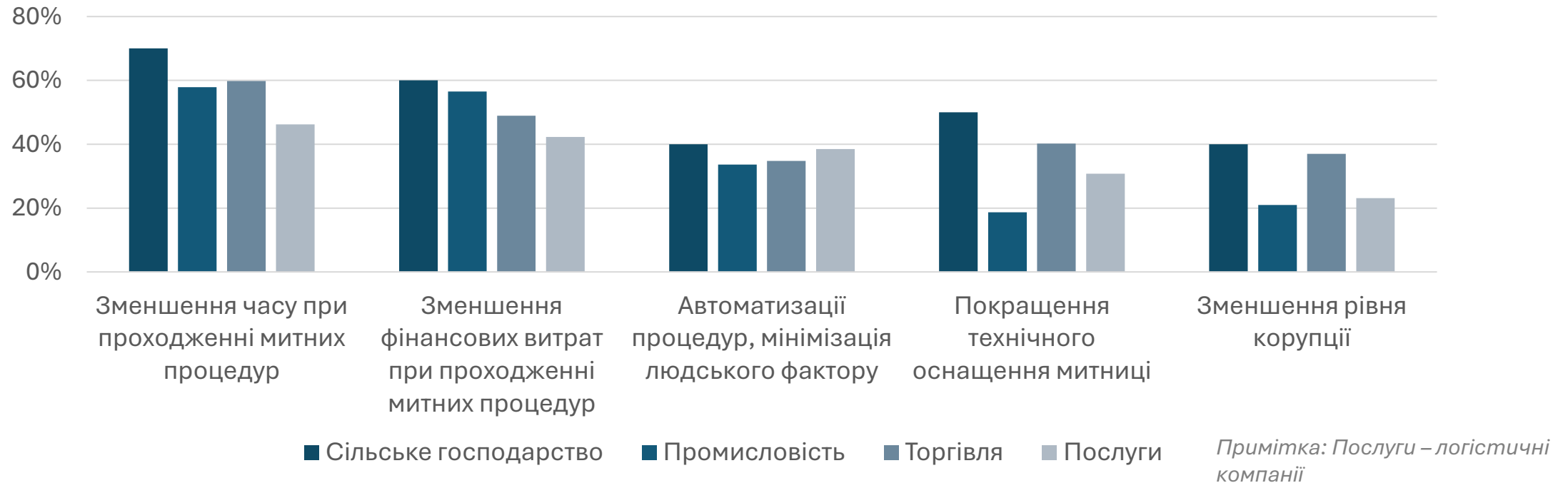
ОСНОВНІ ОЧІКУВАННЯ ЗА РОЗМІРОМ ПІДПРИЄМСТВ (2024)

- Про необхідність **двох основних** очікуваних **результатів** (зменшення часу при проходженні митних процедур та зменшення фінансових витрат при цих процедурах) найчастіше говорять мікро- та великі підприємства
- **Мікропідприємства** частіше від бізнесу більших розмірів вказують на очікування усіх можливих змін
- **Великий бізнес** найменш часто говорить про зменшення корупції та покращення технічного оснащення митниці

Очікування бізнесу від реформи митниці

ОСНОВНІ ОЧІКУВАННЯ ЗА СЕКТОРОМ (2024)

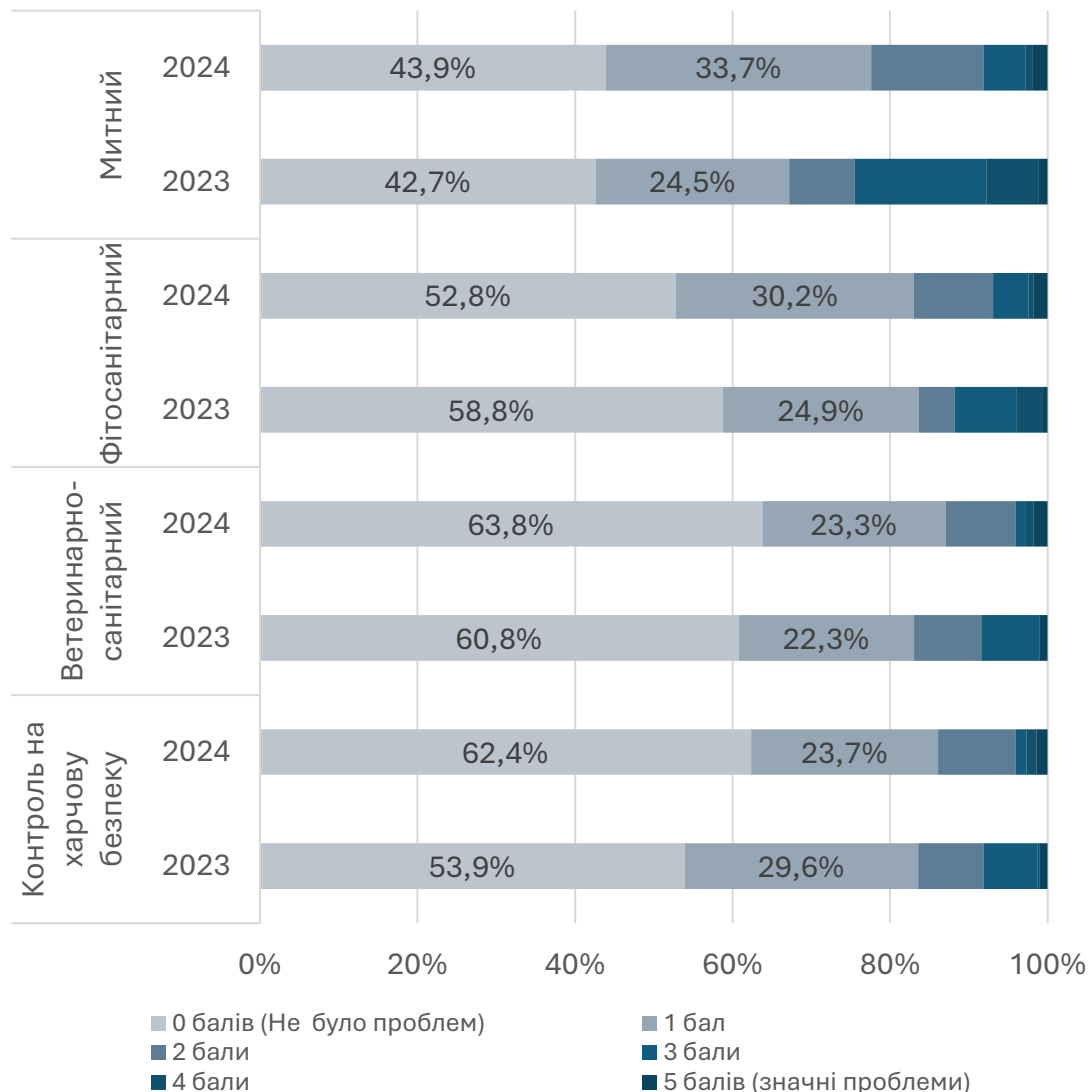

- У секторі **сільського господарства** більшою мірою, ніж в інших, очікують, що реформи на митниці дозволять зменшити **час при проходженні** митних процедур та що в результаті цих реформ **знизиться вартість** цих процедур
- Представники **промисловості** менш часто очікують покращення **технічного оснащення** та зменшення **рівня корупції**

Часові витрати при проходженні процедур на митниці

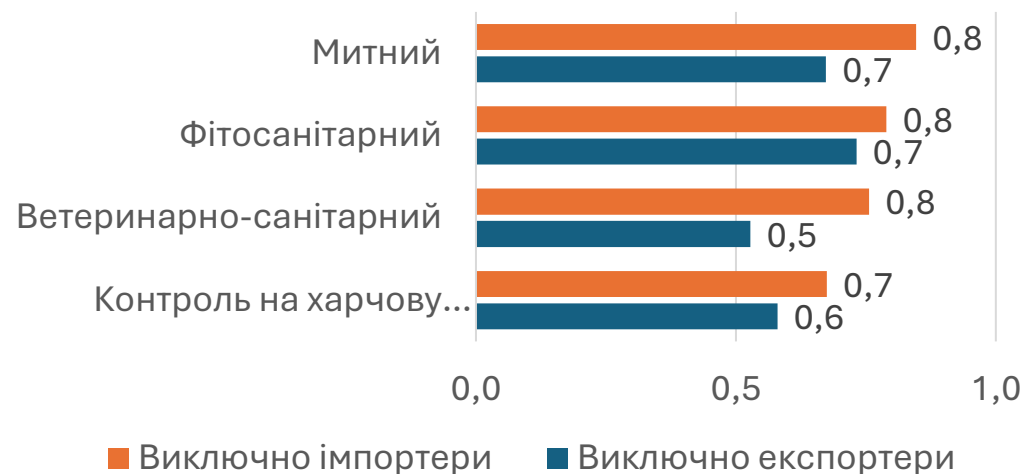

Оцінка проходження різних видів контролю

- Рівень проблемності усіх видів контролю залишається **низьким**: від 43,9% (митний контроль) до 63,8% (ветеринарно-санітарний контроль) опитаних не мали жодних проблем у 2024 році
- Проходження **всіх видів контролю** залишається **найбільш проблемним для імпортерів** як і в 2023 році (у 2022 році митний та фітосанітарний були більш проблемні для імпортерів, а ветеринарно-санітарний та на харчову безпеку – для експортерів)

Середні оцінки проблемності проходження

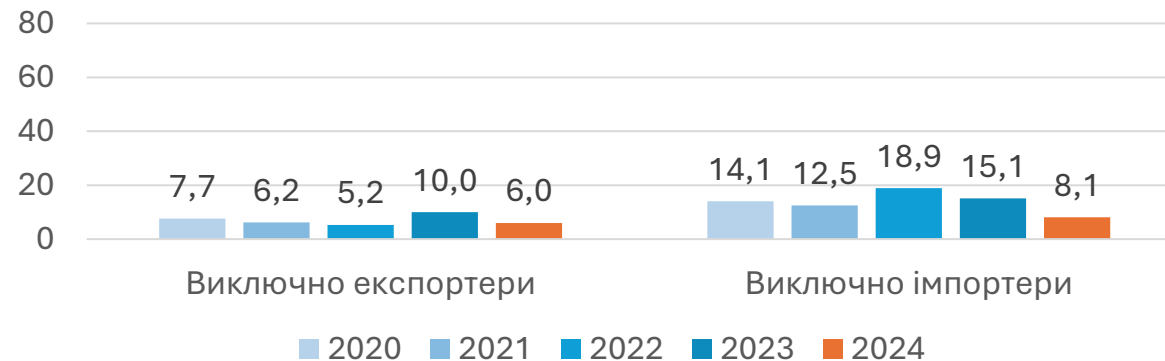
Швидкість митного оформлення

Швидкість митного оформлення: (1) тривалість в годинах та (2) оцінка опитаних.

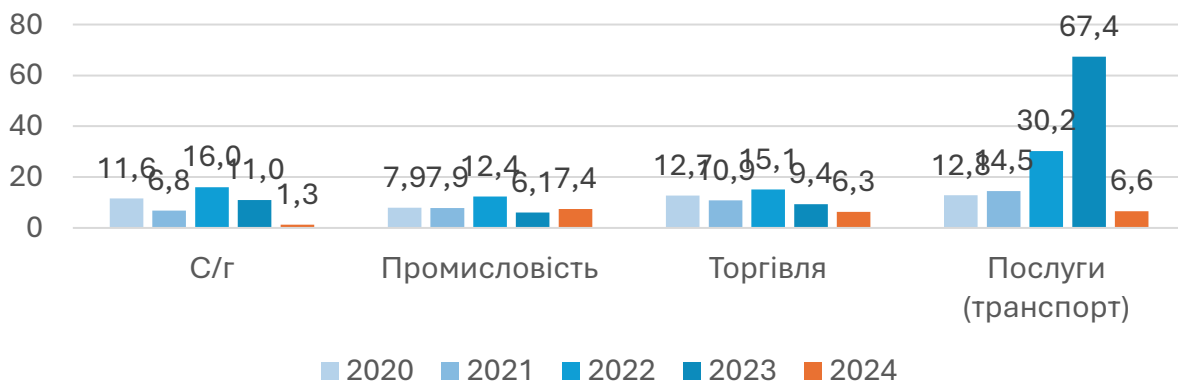
- **Тривалість митного оформлення у 2024 році: 6,5 год (9,8 год у 2023 році).**
- **Оцінка опитаних: 3,4 бала з 5 можливих (3,2 у 2023 році)**

Різниця між оцінками різних видів підприємств є незначною.

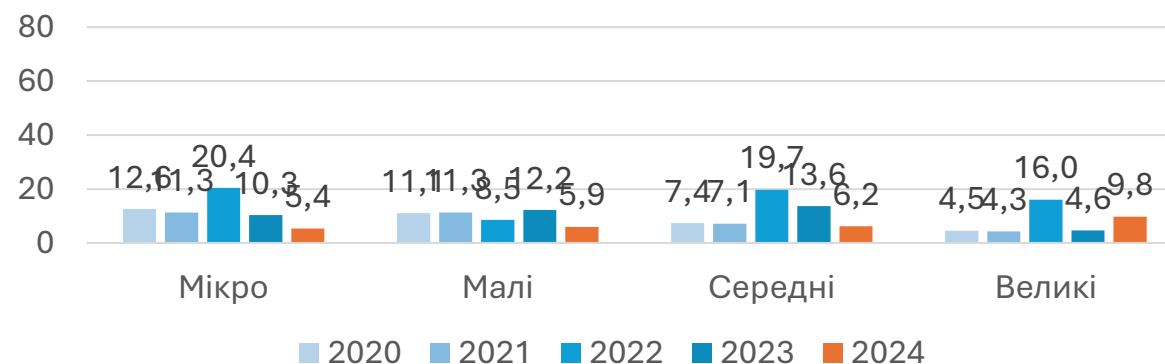
Середня тривалість митного оформлення, за видом ЗЕД (год)

Середня тривалість митного оформлення, за сектором (год)

Середня тривалість митного оформлення, за розміром підприємств (год)

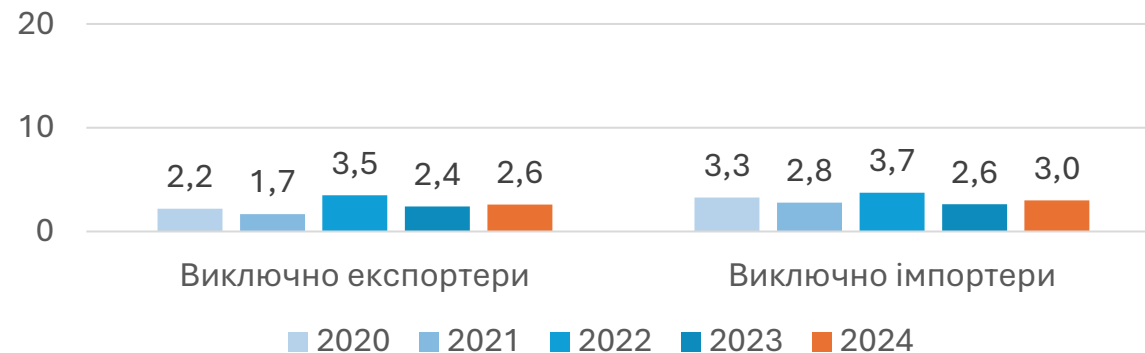
Швидкість митного огляду

Швидкість митного огляду: (1) тривалість в годинах та (2) оцінка опитаних.

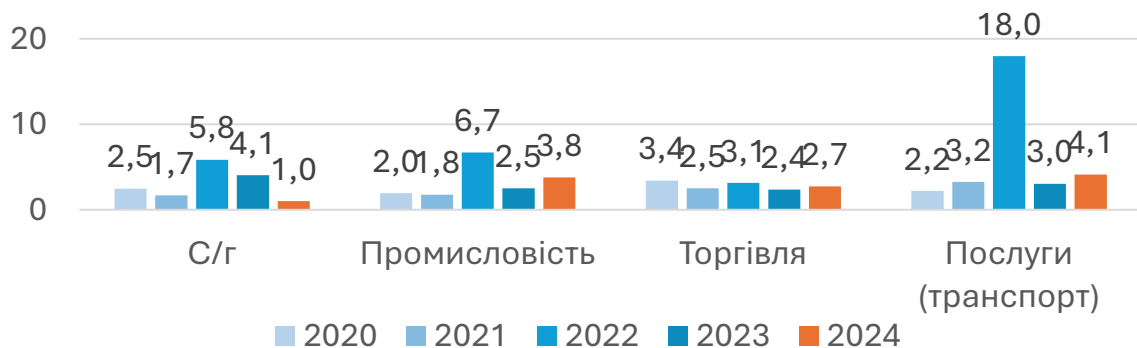
- **Тривалість митного огляду у 2024 році: 3,2 год (2,5 год у 2023 році)**
- **Оцінка опитаних: 3,6 бала з 5 можливих (3,4 бала у 2023 році)**

Різниця між оцінками різних видів підприємств є незначною.

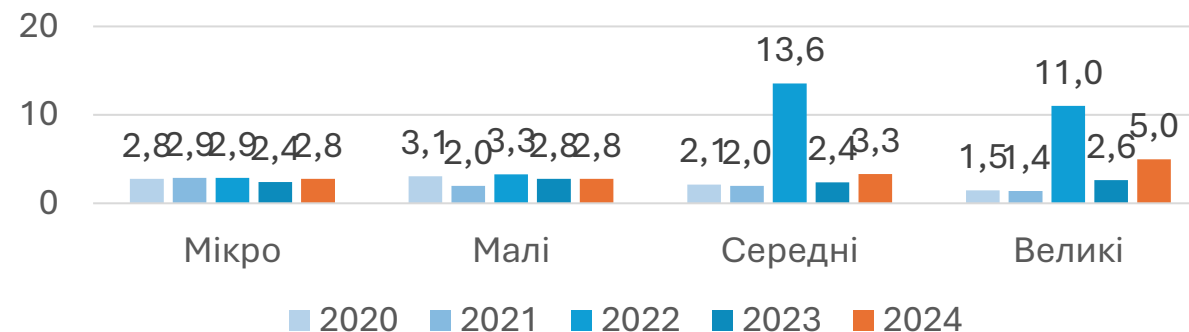
Середня тривалість митного огляду, за видом ЗЕД (год)

Середня тривалість митного огляду, за сектором (год)

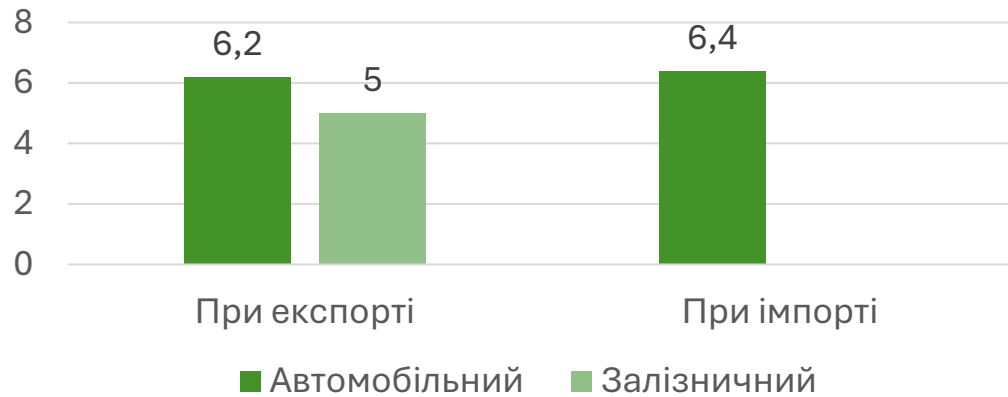

Середня тривалість митного огляду, за розміром підприємств (год)

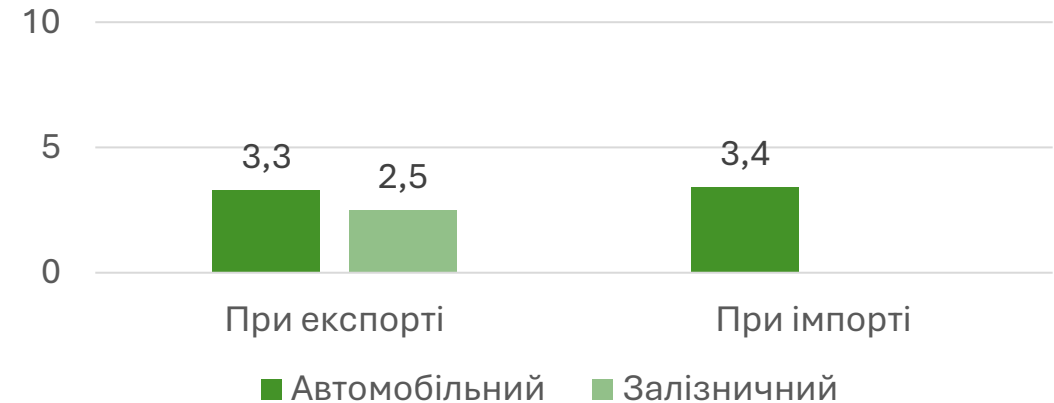

Швидкість митного оформлення та огляду на різних видах транспорту

Середня тривалість митного оформлення (год)

Середня тривалість митного огляду (год)

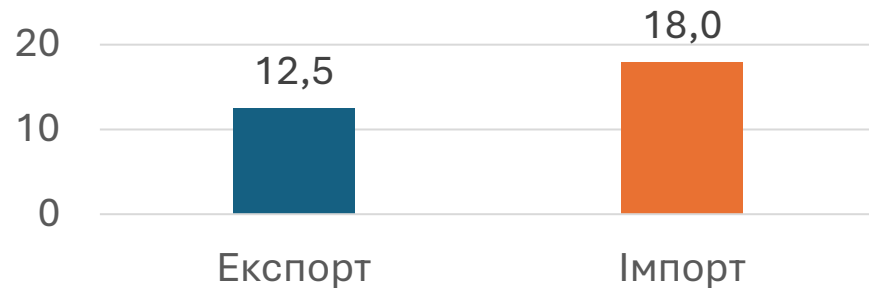

Примітка: Дані про імпорт залізничним транспортом недоступні через незначну наповнюваність підвибірки

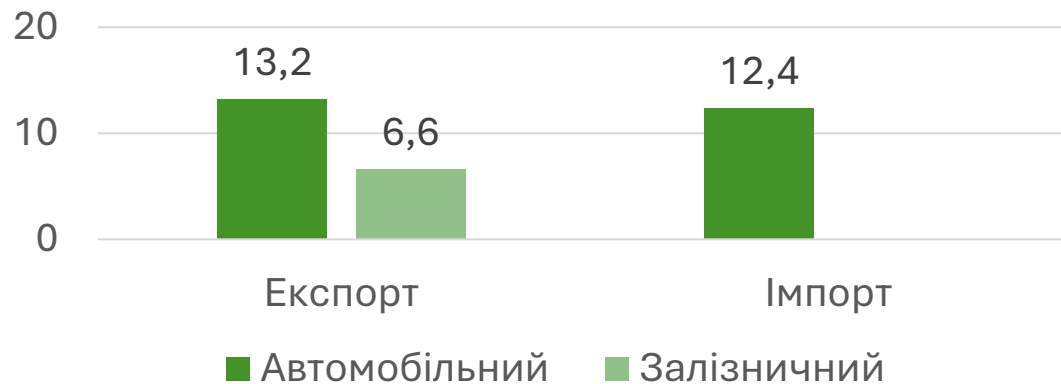
- У 2024 році при **експорті митне оформлення** було **швидшим** при використанні **залізничного транспорту** (5 год), ніж автомобільного (6,2 год)
- **При імпорті** середня тривалість оформлення на автомобільному транспорті дещо вища
- Щодо **митного огляду** спостерігаються **ідентичні** закономірності

Загальні часові витрати при проходженні митних процедур

Середні витрати на одну операцію ЗЕД

Середні витрати за видом транспорту

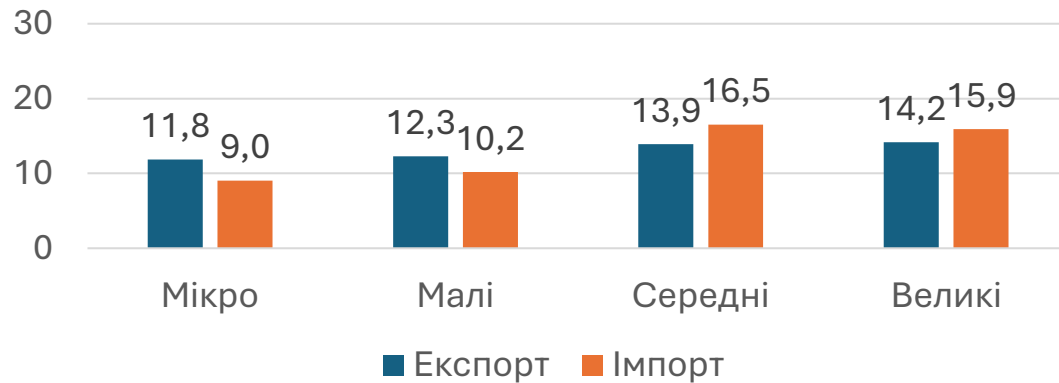

- У 2024 році вперше респондентам було запропоновано оцінити приблизні часові витрати на проходження всіх митних процедур (включаючи всі види контролю та витрати, пов'язані із заїздом на митний термінал, та інші супутні послуги) на одну експортну або імпорتنу операцію
- **Імпортери** витрачають у **1,5 рази більше** часу на проходження митних процедур, ніж експортери (18 год проти 12,5 год)
- **Автомобільний транспорт** потребує **вдвічі більше часу** на експортні операції, ніж залізничний (13,2 год проти 6,6 год)

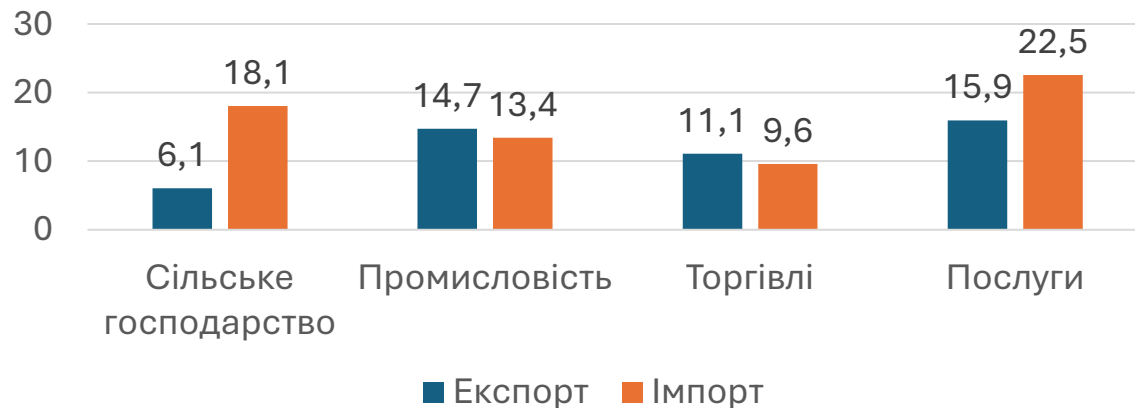
Примітка: Дані про імпорт залізничним транспортом недоступні через незначну наповнюваність підвибірки

Загальні часові витрати при проходженні митних процедур

За розміром підприємств

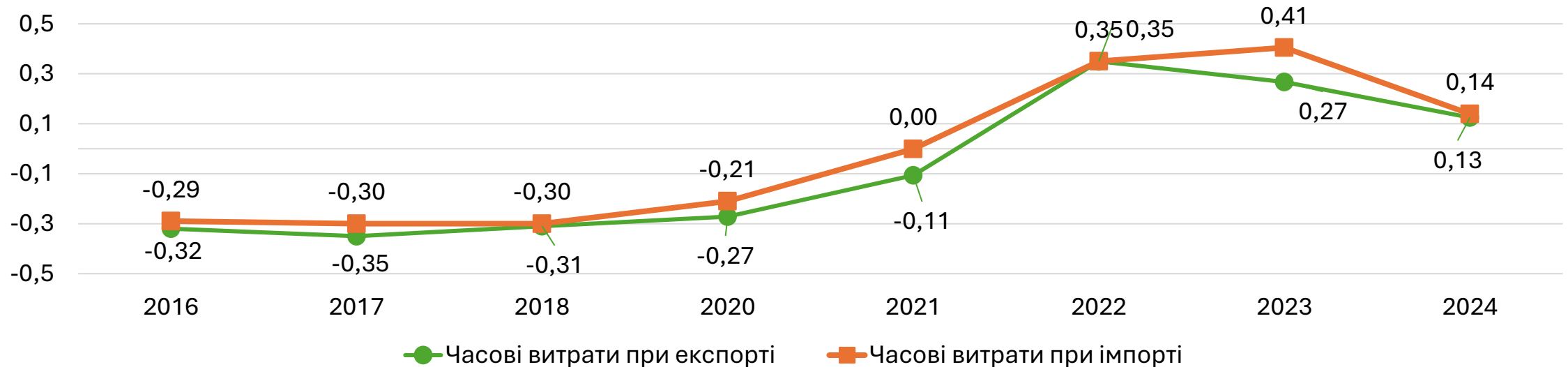
За сектором підприємств

- **Часові витрати зростають із розміром підприємства:** великі та середні підприємства витрачають більше часу на митні процедури, ніж мікро- та малі
- **Сфера послуг** (логістичні компанії) має **найбільші** часові витрати на митні процедури – 15,9 год при експорті та 22,5 год при імпорті

Зміна часових витрат при процедур митного оформлення порівняно з попереднім роком

Динаміка часових витрат при проходженні усіх митних процедур (балансовий показник)

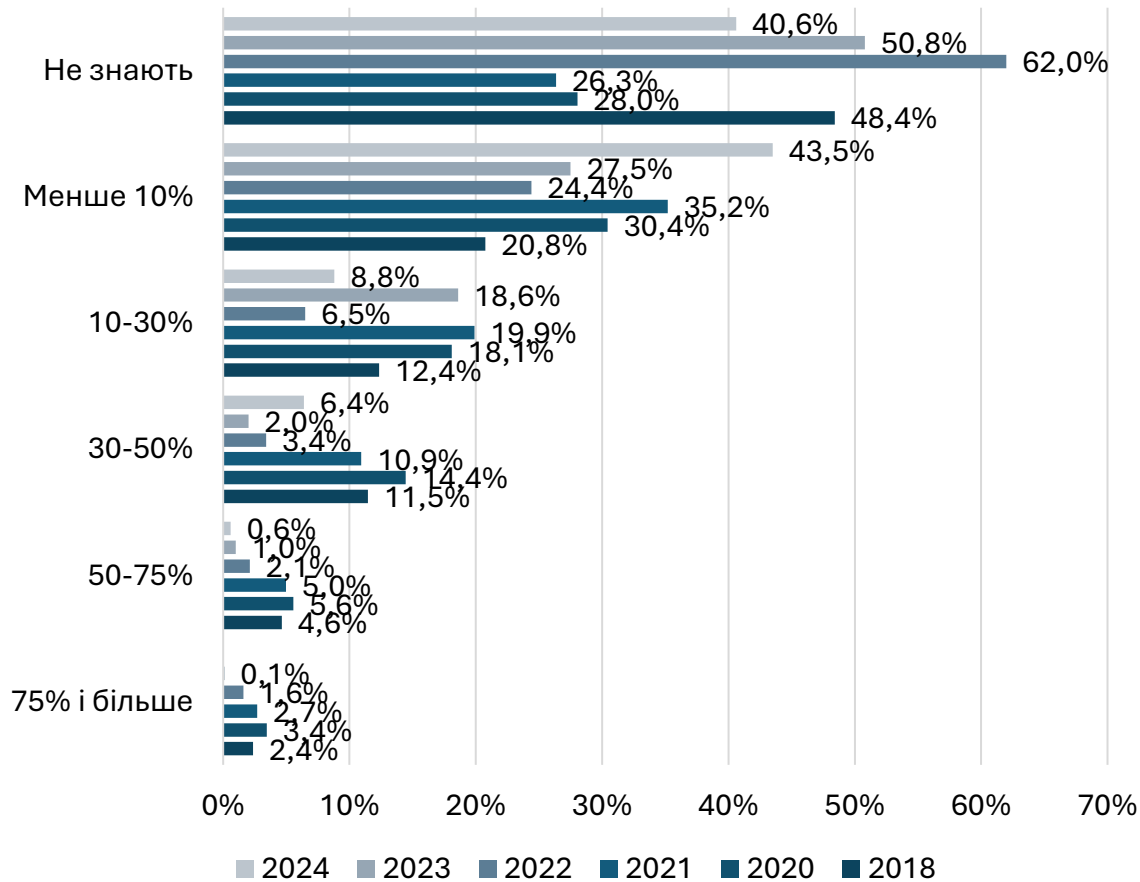
- **Часові витрати при експорті продовжили зростання, але меншими темпами ніж у 2022 - 2023 роках.** Частина підприємств, для яких тривалість експортних процедур збільшилася, знову перевищила частку тих, для яких вона скоротилася, однак різниця між цими двома групами респондентів зменшилася.
- Також зменшилися темпи зростання часових витрат для митних процедур при імпорті. У 2024 році частка підприємств, які повідомляють про збільшення часу, який вони витрачають на митне оформлення імпорту, зменшилася вперше за останні чотири роки.

«Сірий імпорт»: Поширеність

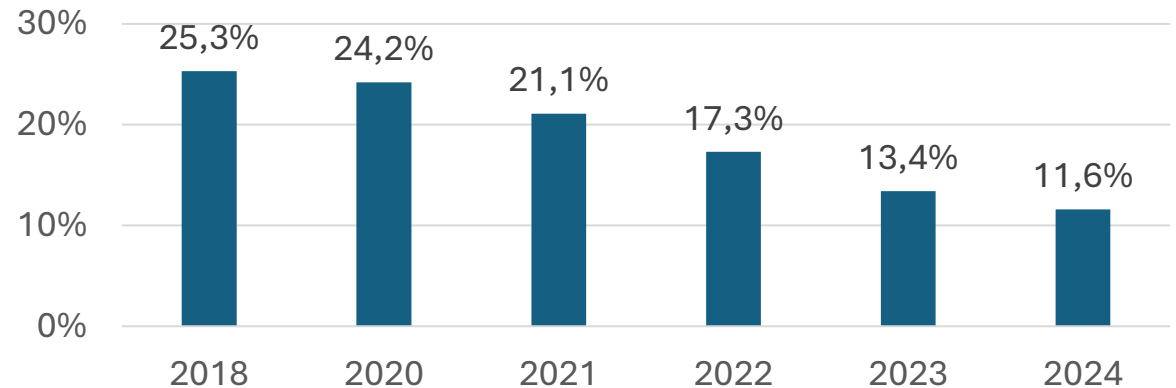
Оцінка частки «сірого імпорту»

Оцінка частки "сірого імпорту"/товарної контрабанди на своєму ринку, %

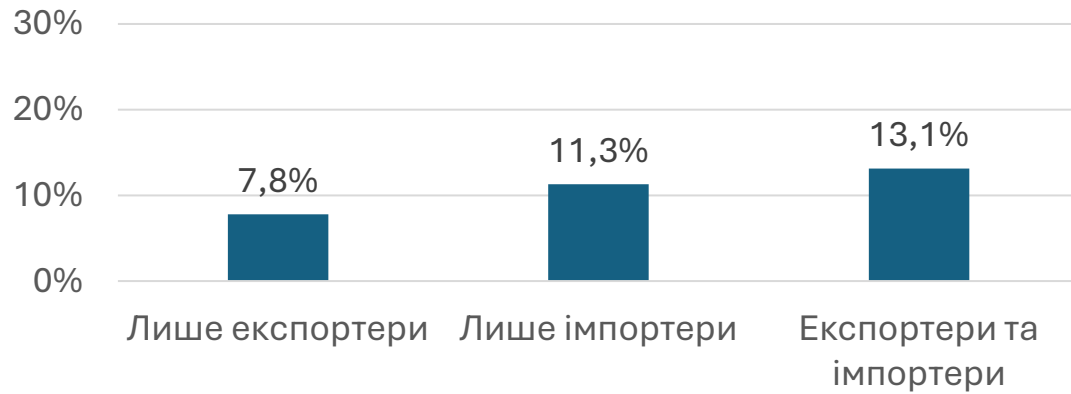
- У 2024 році в середньому частку «сірого імпорту» оцінили на рівні 11,6% (у 2023 році - 13,4%)
- Оцінка частки «сірого імпорту» зменшилася більш як вдвічі порівняно з 2018 роком (було 25,3%)
- 40,6% опитаних не можуть оцінити частку сірого імпорту / товарної контрабанди під час війни; частка таких респондентів зменшилася у 2024 році порівняно з 2023 роком

Частка сірого імпорту, %

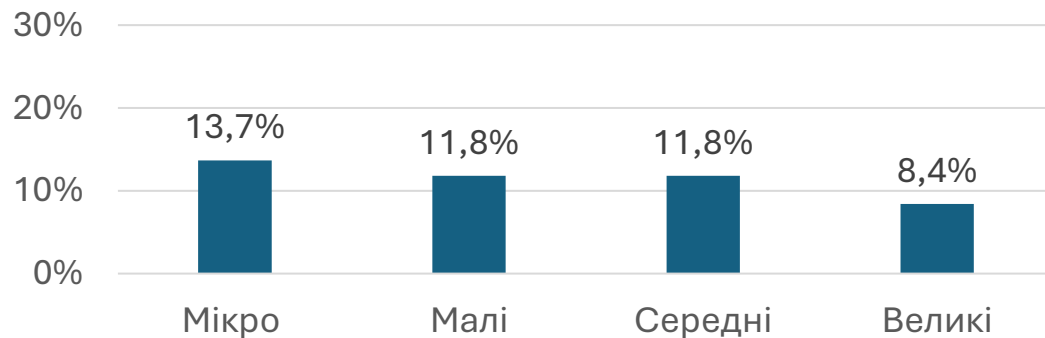
Оцінка рівня «сірого імпорту»: розрізи

Середня оцінка частки "сірого імпорту" за видом ЗЕД, %

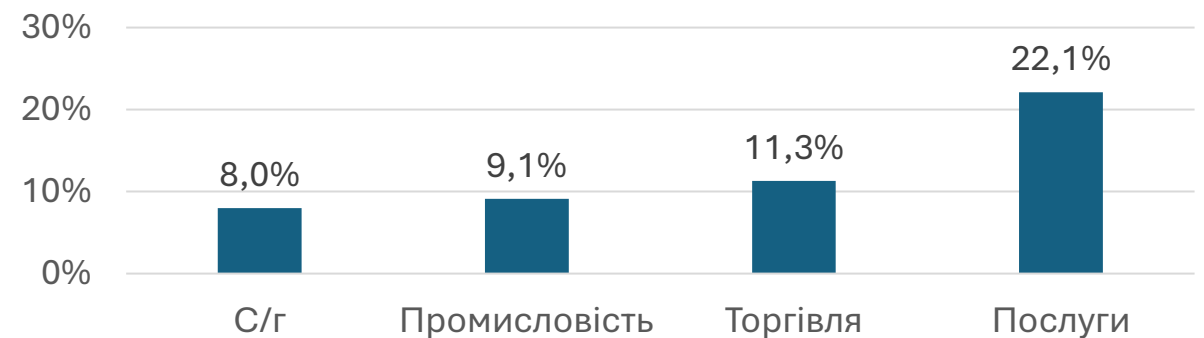

- **Лише експортери** оцінюють частку «сірого імпорту» нижче, ніж підприємства, що здійснюють лише імпорт
- **Великі підприємства** оцінюють частку «сірого імпорту» на нижчому рівні ніж представники МСП
- У сфері **послуг** опитані частіше від інших можуть оцінити частку «сірого імпорту» (52,9% опитаних)
- В більшості регіонів недоступні результати щодо рівня «сірого імпорту» через високу частку відповідей «не знаю». Однак серед доступних результатів найвища частка сірого імпорту – у Волинській області (36,8%)

Середня оцінка за розміром, %

Середня оцінка за сектором, %

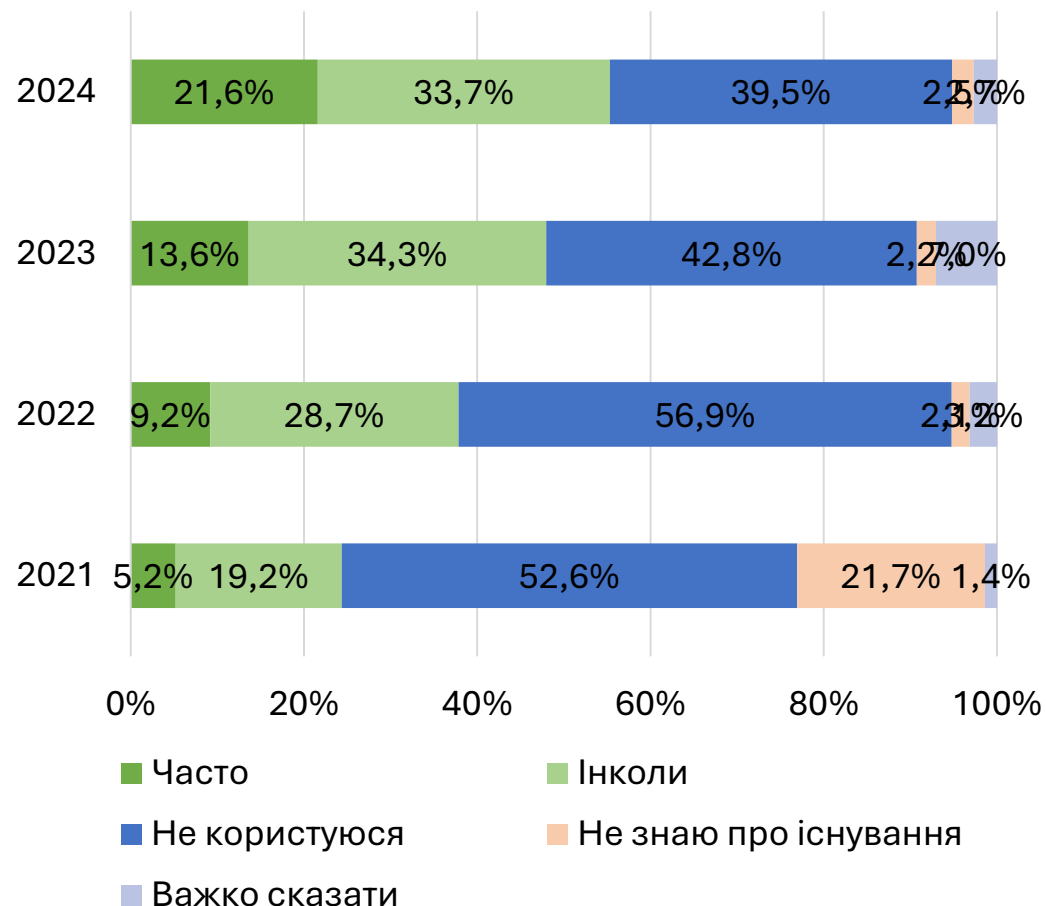

Примітка: Послуги – логістичні компанії

Інформаційна підтримка експортерів та імпортерів

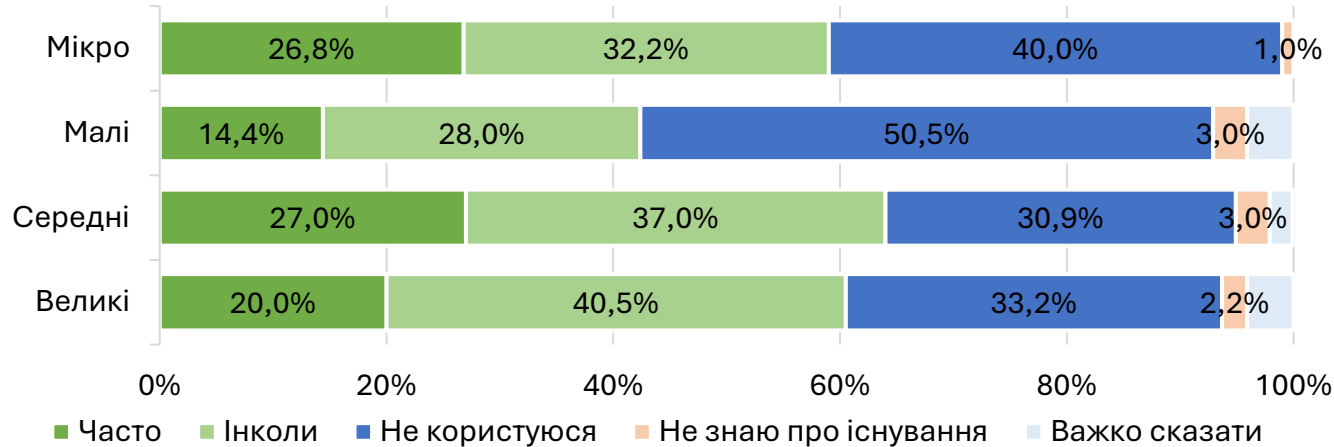
Чи користується бізнес Дія.Бізнес? (1)

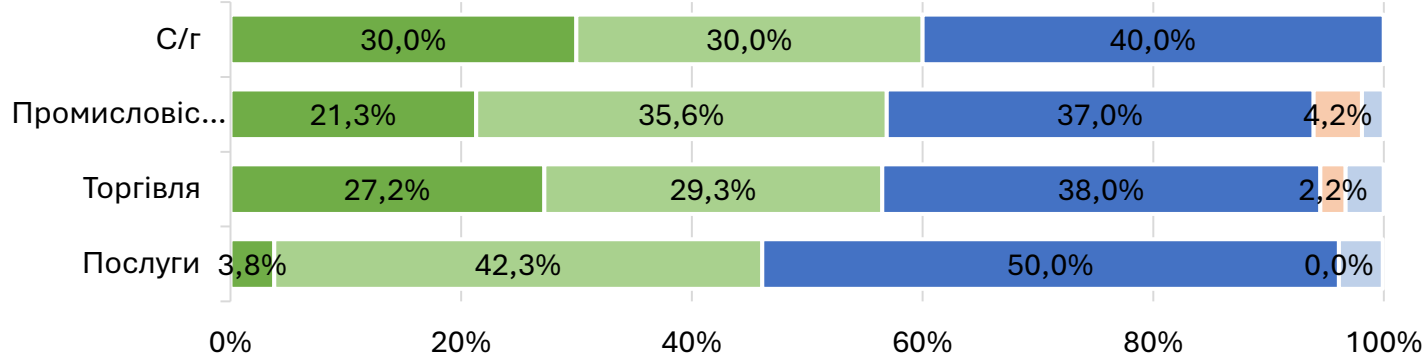
- У 2024 році продовжилася тенденція до більш активного використання порталу «Дія.Бізнес». Близько 55% опитаних експортерів та імпортерів **часто** або **інколи** користувалися порталом Дія.Бізнес (24% в 2021 році, 38% у 2022 році та 48% у 2023 році)
- Майже весь бізнес поінформований про роботу платформи. Лише 2,5% підприємств не знали про її існування (22% у 2021 році та 2% у 2022-2023 роках)
- Близько 40% опитаних знають про платформу, але не користуються нею
- Підприємства, які поєднують експорт та імпорт, мають вищий рівень поінформованості про платформу, а також частіше користуються платформою

Чи користується бізнес Дія.Бізнес? (2)

За розміром, % опитаних

За сектором, % опитаних

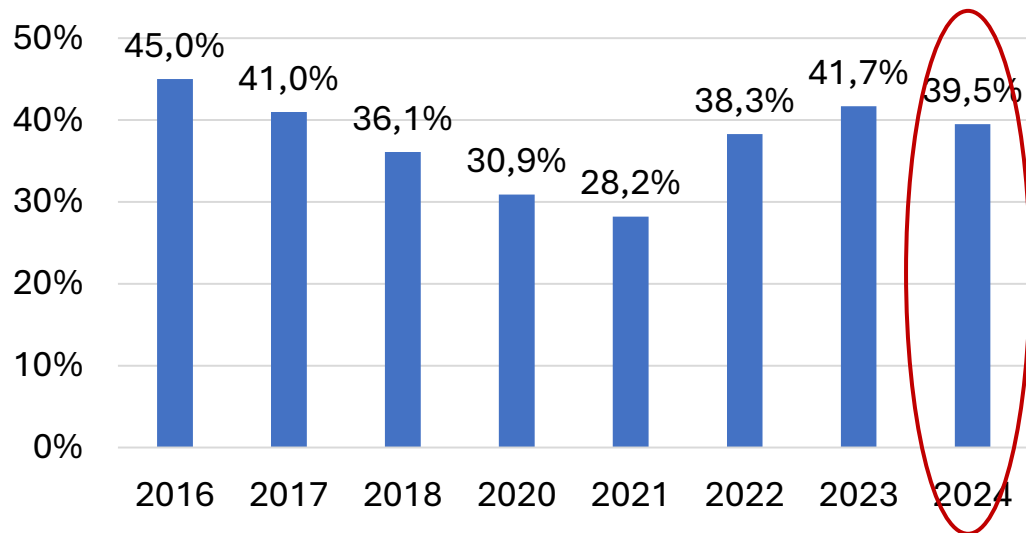

- Представники сільського господарства найактивніше користуються (промисловість в попередній хвилі)
- В послугах найвища частка респондентів, які знають, але не використовують Дія.Бізнес (50%)
- Аграрні компанії всі знають про існування Дія.Бізнес
- Найгірше поінформовані про Дія.Бізнес представники промисловості та торгівлі
- Представники середнього бізнесу більш часто користувалися порталом ніж інші
- Мікробізнес найкраще поінформований про існування Дія.Бізнес

Чи є підприємства членами бізнес-асоціацій? (1)

Підприємствам було поставлено питання про те, чи є вони членами хоча б однієї бізнес-асоціації, включаючи торгово-промислові палати, спілки роботодавців, спілки малих підприємств тощо. Бізнес-об'єднання є важливими для інформаційної підтримки ЗЕД та комунікації з органами влади, зокрема митницею.

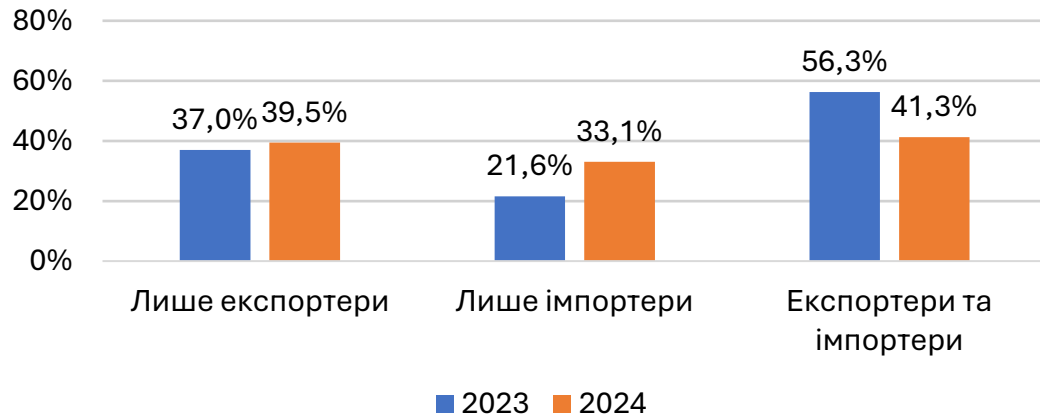
Членство в бізнес-асоціаціях за роками, % опитаних

- У 2024 році **чотири з десяти (39,5%)** підприємств-учасників ЗЕД є членами хоча б **однієї бізнес асоціації**
- Частка підприємств, які є членами бізнес-асоціацій, **припинилася зростання**, яке спостерігалось з 2021 року
- Таким чином, частка підприємств, які є членами бізнес-асоціацій, **залишається** приблизно **на рівні 2022 – 2023 років**
- **Компанії, які входять до бізнес-об'єднань**, можуть бути більш **активні** та **спроможні** долати виклики війни, що може відобразитися у високій частці учасників ділових об'єднань серед опитаних

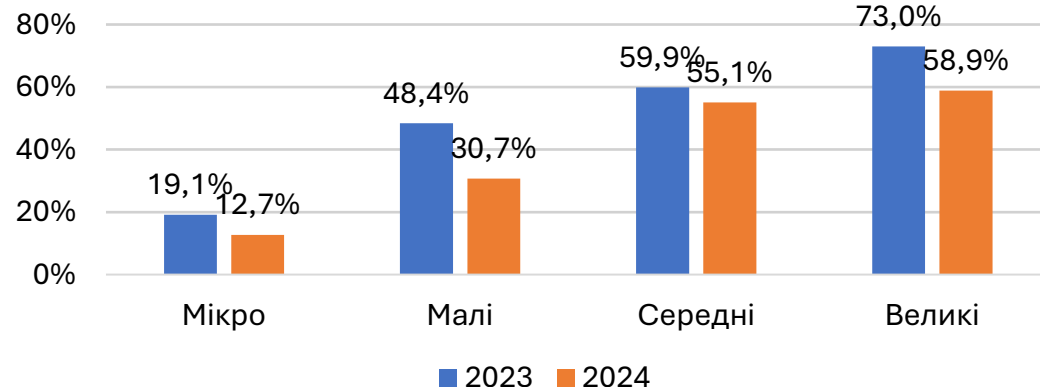
Чи є підприємства членами бізнес-асоціацій? (2)

За видом ЗЕД, % опитаних

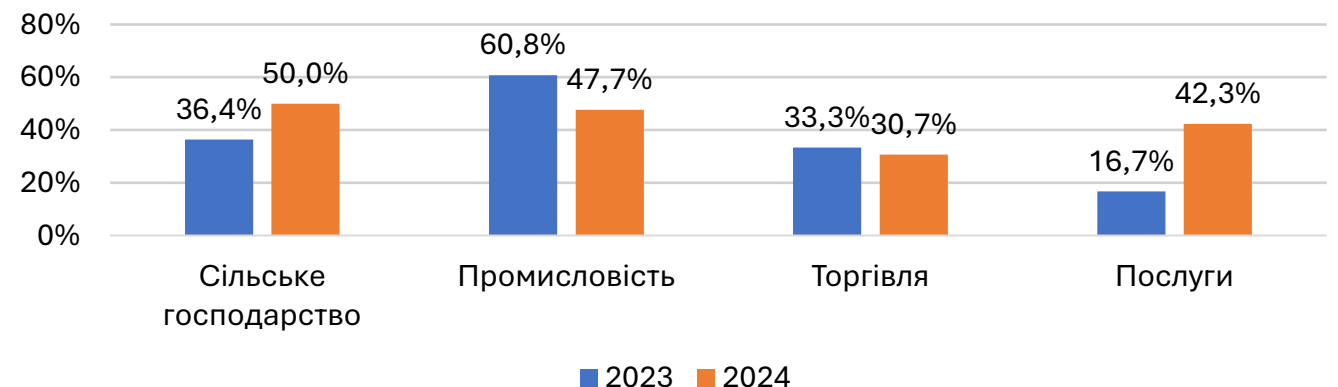

- Підприємства, які поєднують експорт та імпорт, частіше є членами бізнес-асоціацій
- Порівняно з 2023 роком, показник участі в бізнес-асоціаціях зростає лише для підприємств, які лише експортують, або лише імпортують
- Зі зростанням розміру підприємства зростає ймовірність членства в бізнес-асоціаціях
- Сільськогосподарська та промислові підприємства є членами бізнес-асоціацій частіше ніж підприємства інших секторів

За розміром підприємства, % опитаних

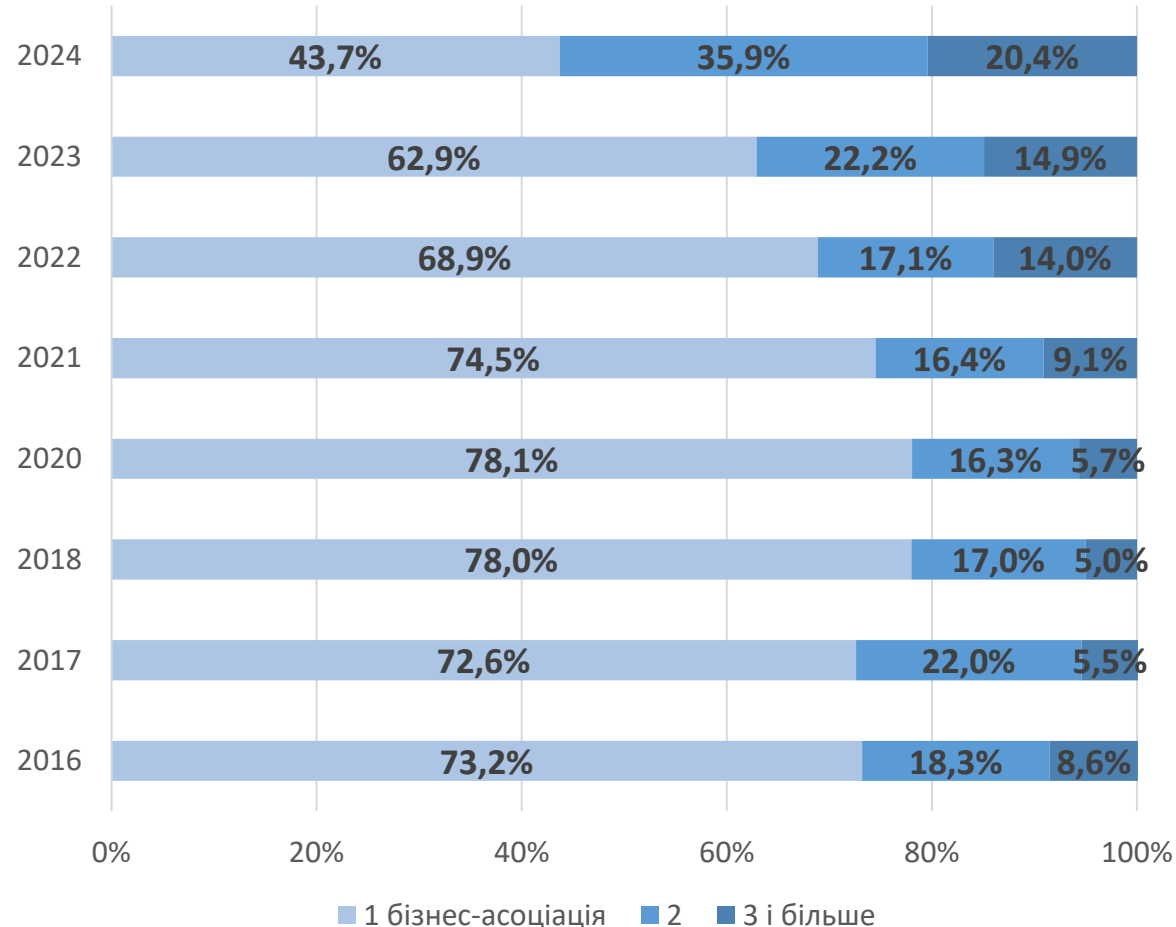

За сектором, % опитаних

У скількох бізнес-асоціаціях беруть участь підприємства?

За роками, % опитаних

- Вперше за всі хвили опитування більшість підприємств беруть участь більш ніж в одному діловому об'єднанні, включаючи торгово-промислові палати, спілки роботодавців, спілки малих підприємств тощо (як і в попередні роки) – 56,3% опитаних
- 43,7% підприємств є членами лише одного бізнес об'єднання
- Експортери частіше беруть участь лише в одній асоціації, тоді як імпортери можуть частіше брати участь також в 2-3 і більше
- Підприємства великого розміру найчастіше є членами декількох бізнес-асоціацій
- Сільськогосподарські підприємства найчастіше входять до більш ніж однієї бізнес-асоціації (всі опитані)

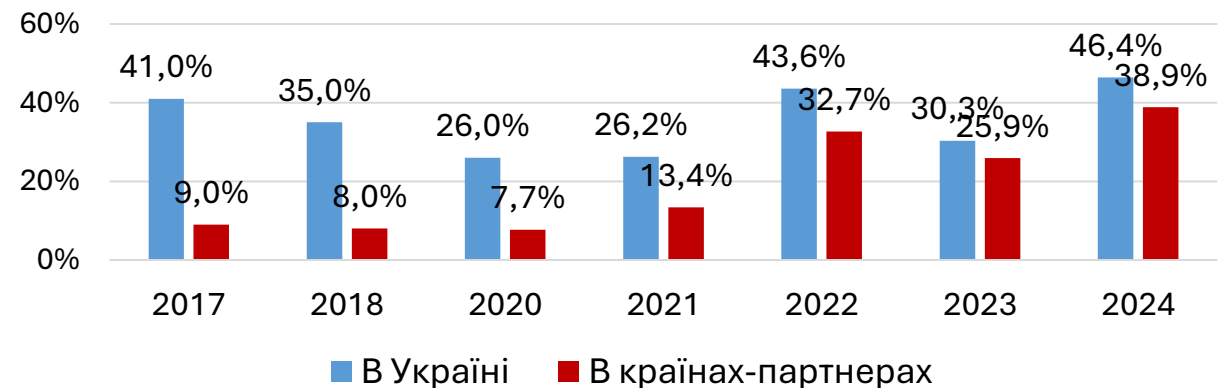
Джерела інформації про регулювання ЗЕД в країнах-партнерах та в Україні: порівняння

Джерела інформації у 2024 році, % опитаних

- **Інтернет на першому місці** за популярністю при пошуку інформації про регулювання ЗЕД в країнах-партнерах та в Україні
- Послуги **митних брокерів** на другому місці за популярністю для інформації про ЗЕД в країнах-партнерах та Україні
- **Митні органи** серед топ-3 джерел, що може свідчити про важливість офіційних джерел інформації в умовах невизначеності під час війни. При цьому митні органи значно збільшили свою роль як джерела інформації про діяльність закордоном

Використання інформації від митних органів, % опитаних

Частота використання джерел про регулювання ЗЕД

Кількість джерел на 1 респондента, за роками (одиниць)

- **В середньому** учасники ЗЕД продовжують користуватися **більшою кількістю** джерел для отримання інформації про регулювання ЗЕД **в Україні** ніж в країнах-партнерах
- **Зростання середньої кількості джерел**, які використовуються **для пошуку інформації про регулювання ЗЕД в Україні та закордоном**, може **свідчити** про збільшення активності експортерів та імпортерів
- Представники **аграрної** сфери використовують в середньому **більше** джерел інформації ніж представники інших секторів, тоді як представники сфери послуг – **найменше** джерел
- **Великі та середні** підприємства використовують в середньому більше джерел ніж малі та мікро

ДОСЯГНЕННЯ ТА ПОЗИТИВНІ ЗМІНИ

Система Е-Черга значно зменшила затримки на кордоні

Рівень корупції знижується, що свідчить про ефективні антикорупційні заходи

Митне оформлення стало швидшим, що позитивно позначилося на бізнесі

Зменшення "сірого імпорту" є свідченням посилення боротьби з нелегальною торгівлею

This Photo by Unknown Author is licensed under [CC BY-NC](#)

КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ

Потреба в підвищенні прозорості митних процедур

Гармонізація законодавства з нормами ЄС

Інфраструктура пунктів пропуску потребує подальшого покращення

Цифровізація процедур допоможе мінімізувати вплив людського фактору

Моніторинг спрощення процедур торгівлі, як інструмент забезпечення прозорості та контрольованості митної реформи

ІЕД розробив та застосовує з 2015 року спеціальний національний інструмент моніторингу та оцінки політики «Моніторинг спрощення процедур торгівлі».

Це інструмент виміру прогресу в сфері сприяння та спрощення процедур міжнародної торгівлі та роботи митниці, який засновано на оцінках безпосередніх учасників процесу реалізації політики — представників бізнесу.

Відбулось 9 щорічних опитувань: 2015, 2016, 2017, 2018, 2020, 2021, 2022, 2023 та 2024 роках. IX хвиля опитування була проведена з 14 жовтня до 21 листопада 2024 року.

У 2020 році необхідність проведення оцінки задоволеності бізнесом рівня обслуговування митними органами та проведення щорічних досліджень у формі незалежних опитувань було визнано державою, що знайшло відображення у п. 30 плану заходів з реформування та розвитку системи органів, що реалізують митну політику, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України № 569 від 13.05.2020 року.

Результати зазначених опитувань за 2020, 2021 та 2022 роки Держмитслужба розмістила на своєму сайті.

ДЯКУЄМО ЗА УВАГУ!

ПИТАННЯ?

НАШІ КОНТАКТИ

Website: www.tfd.ier.com.ua

Email: customs@ier.kyiv.ua

Instagram https://www.instagram.com/ier_kyiv/

Facebook: www.facebook.com/tfd.ier

Telegram: <https://t.me/ukreconomic>

Twitter: https://x.com/IER_Kyiv